

Teresa Miś

Znaczenie transferu wiedzy w procesie rozwoju inicjatyw gospodarczych na obszarach wiejskich

Ekonomiczne Problemy Usług nr 57, 297-305

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERESA MIŚ

Uniwersytet Rzeszowski
tmis@univ.rzeszow.pl

ZNACZENIE TRANSFERU WIEDZY W PROCESIE ROZWOJU INICJATYW GOSPODARCZYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH

Wprowadzenie

Gospodarka oparta na wiedzy to nowy model gospodarki, który funkcjonuje w oparciu o pełniejsze wykorzystanie zasobów wiedzy i innowacyjności oraz rozwoju technologii dotyczącej szybkiego i taniego dostępu do informacji¹. Hinduski uczony Amartya Kumar Sen (który uzyskał w 1998 roku Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii) stwierdził, że inwestycje ponoszone na zdobywanie wiedzy są obok wolności gospodarczej głównym czynnikiem determinującym poziom rozwoju krajów rozwijających się². Instytucje mogą być źródłem przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw i mogą wpływać na wielkość i kierunki alokacji kapitału. Wzrost znaczenia instytucji zmusza przedsiębiorstwa do przewartościowania znaczenia wielu czynników lokalizacyjnych. Cele i treść nowego paradygmatu rozwoju dowodzą, że przewaga lokalizacyjna oparta na instytucjach i infrastrukturze instytucjonalnej powinna zajmować centralne miejsce wśród determinant międzynarodowej aktywności gospodarczej³. Kłodziński⁴ uważa, że o przyszłości obszarów wiej-

¹ E. Skrzypek: *Rola wiedzy we współczesnym zarządzaniu*, w: A. Sitko-Lutek (red.): *Polskie firmy wobec globalizacji*. PWN Warszawa 2007, s. 96.

² A.K. Sen, *On Economic inequality*. Oxford University Press, Oxford 1997.

³ J.H. Dunning, *Towards a new paradigm of development: Implications for determinants of international business*, *Transnational Corporations* 2006, vol. 15, no. 1, april 2006, s. 201-213.

⁴ M. Kłodziński, *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce*. w: M. Drygas, A. Rosner (red.), *Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian*, IRWiR PAN Warszawa 2008, s. 23, 24.

skich będą decydować ludzie przedsiębiorczy. Pilne są badania, które określiłyby, jak najefektywniej dla małego biznesu wiejskiego powinno być zorganizowane doradztwo i szkolenia, pomogłyby rozpoznać najpilniejsze potrzeby małych firm wiejskich. W tym kontekście celem opracowania jest ukazanie roli transferu wiedzy w kreowaniu i realizacji działań przedsiębiorczych na obszarach wiejskich. Chodziło w szczególności o ukazanie znaczenia doradztwa jako formy transferu wiedzy w rozwoju przedsiębiorczości. Dla pełniejszego zobrazowania podjętej problematyki w 2009 roku przeprowadzono wywiady z kwestionariuszem wśród 210 właścicieli przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze trzech województw Polski południowo-wschodniej: małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego⁵.

1. Skala inwestycji w edukację w świetle danych statystycznych

Polska według ostatniego raportu Rady Lizbońskiej zajmuje ostatnie miejsce wśród państw Europy Środkowej, które wstąpiły do UE, pod względem skali inwestycji w edukację oraz wykorzystanie potencjału ludzkiego. Według badań Banku Światowego Polska znajduje się na 74. miejscu (wśród 178 badanych krajów) pod względem warunków sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej⁶. W związku z przyjęciem w 2000 roku w Lizbonie Agendy Lizbońskiej rozwój gospodarczy 27 krajów UE oceniany jest przez Światowe Forum Ekonomiczne (*The World Economic Forum*). Ocena uwzględnia osiem kryteriów, w tym: poprawę konkurencyjności poprzez wdrażanie zasad gospodarki opartej na wiedzy, liberalizację życia gospodarczego, rozwój instytucjonalnego otoczenia biznesu, włączanie do udziału w życiu gospodarczym wszystkich warstw społecznych. Najbardziej konkurencyjną gospodarkę wśród krajów UE w 2007 roku według Światowego Forum Gospodarczego miała Szwecja, która uzyskała 5,71 punktów w sześciostopniowej skali. Przedostatnie miejsce zajęła Polska z 3,76 punktu (niżej oceniono tylko Bułgarię), przy średniej dla UE-27 wynoszącej 4,73 pkt. Bardzo nisko oceniono w Polsce budowanie gospodarki opartej na wiedzy, najniżej zaś włączanie wszystkich grup społecznych do życia gospodarczego oraz stopnia instytucjonalnego rozwoju otoczenia biznesu⁷.

⁵ Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009-2011 jako projekt badawczy nr N N114056036, finansowany przez MNiSW, kierownik: dr inż. Teresa Miś.

⁶ *Doing Business 2008: Comparing Regulation in 178 Economies*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington D.C. 2007, s. 6.

⁷ A. Kowalski, *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju sektora żywnościowego*. w: A. Kowalski (red.), *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2008 roku*, Edycja 46, IERiGŻ-PIB Warszawa 2009, s. 11.

2. Istota i rodzaje wiedzy oraz jej transferu jako źródła przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw

Wiedza indywidualna pracowników, właściwie rozwijana i wykorzystywana, staje się wiedzą organizacji i specyficznym źródłem przewagi konkurencyjnej firmy. Skuteczną metodą, aby osiągnąć ten cel, jest stworzenie warunków w postaci struktur i technologii organizacji oraz odpowiedniego klimatu promującego pożądane zachowania. Wiedza dla swojego uekonomicznienia potrzebuje jednak pozostałych zasobów, jakimi dysponują przedsiębiorstwa⁸.

Evans dokonał następującej klasyfikacji wiedzy⁹:

- wiedzieć co (*know-what*) – jest to wiedza operacyjna ujęta w słowa i liczby, łatwa do przekazu drogą elektroniczną, tradycyjną pocztą,
- wiedzieć dlaczego (*know-why*) – to rozumieć zasady i prawa natury oraz prawa rządzące ludzkim umysłem i zachowaniami społecznymi,
- wiedzieć jak (*know-how*) – jest to wiedza operacyjna, ale w odróżnieniu do *know-what* ukryta w ludzkich umysłach, dotyczy umiejętności sprawnego wykonywania prac umysłowych, sensorycznych i psychomotorycznych,
- wiedzieć kto (*know-who*) – dotyczy rozeznania, kto jest kim i jaką wiedzą dysponuje, zarówno wewnątrz, jak też w otoczeniu organizacji.

Nancy M. Dixon¹⁰ wyróżnia pięć rodzajów transferu wiedzy: seryjny, wierny (imitacyjny), odległy (naśladowczy), strategiczny oraz ekspercki. W przypadku seryjnego transferu wiedzy zespół będący źródłem wiedzy jest jednocześnie zespołem będącym odbiorcą tej wiedzy, co pozwala unikać powtarzania kosztownych błędów, a jednocześnie uzyskać wzrost efektywności prowadzonej działalności, szybkości oraz jakości podejmowanych decyzji. W transferze imitacyjnym zespół przekazujący wiedzę jest różny od zespołu pozyskującego ją. Zespół pozyskujący wiedzę wykonuje jednak podobne zadania w podobnych okolicznościach, co pozwala na przenoszenie i aplikowanie wiedzy jawnej z jednego miejsca w inne (przekazywanie tzw. najlepszych praktyk). Transfer odległy związany jest z przekazywaniem wiedzy ukrytej, przy czym zespół przekazujący i odbierający wiedzę wykonuje zadania nierutynowe. Oparty jest na wzajemnych relacjach interpersonalnych, następuje on na życzenie odbiorcy i zorientowany jest na pozyskiwanie wiedzy kluczowej dla rozwiązania określonego problemu, często wąsko wyspecjalizowanej. Specyficznym typem transferu wiedzy jest transfer strategiczny, wykorzystywany do rozwiązywania bardzo złożonych problemów, które wykraczają poza zakres wiedzy zespołu z nimi się spotykającego – w takich sytuacjach niezbędna

⁸ A. Kowalczyk, *Zarządzanie wiedzą – jak to zrobić*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 453, Ekonomiczne Problemy Usług nr 8, Szczecin 2007, s. 105.

⁹ C. Evans, *Zarządzanie wiedzą*, PWE, Warszawa 2005.

¹⁰ N.M. Dixon, *Common Knowledge. How Companies Thrive by Sharing What They Know*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts 2000, s. 144-145.

okazuje się wiedza ekspertów z danej dziedziny. Transfer wiedzy przybiera różny charakter w zależności od rodzaju przekazywanej wiedzy, zadań oraz okoliczności, a odpowiednie dobranie sposobu transferu czyni go efektywnym.

Inwestycje w kwalifikacje i wiedzę stają się niezbędne do osiągnięcia rozwoju. Wzrost kwalifikacji, wiedzy i umiejętności sprawia, że ludzie są bardziej aktywni, podejmują działania przedsiębiorcze i innowacyjne i przez to przyczyniają się do podnoszenia poziomu rozwoju w regionie. Prawidłowy przebieg tych procesów uzależniony jest od instytucji, które zajmują się kształceniem i prowadzą działalność doradczą, czyli dokonują transferu wiedzy.

3. Znaczenie doradztwa jako formy transferu wiedzy w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej

Wiedza jest ściśle związana z osobą, która ją posiada i nie może istnieć niezależnie. Proces tworzenia wiedzy związany jest z procesem uczenia się. Interaktywne uczenie się prowadzi do powiększenia zasobów ekonomicznie użytecznej wiedzy, jednak aby zapobiec jej dezaktualizacji, konieczny jest proces zapamiętywania i ponownego uczenia się. Niektóre elementy nowej wiedzy mogą znaleźć zastosowanie w produkcji w formie innowacji, ale muszą ku temu zaistnieć odpowiednie warunki. Wiedza musi być możliwa do wdrożenia, kadra zarządzająca musi posiadać środki, aby te możliwości wykorzystać, musi istnieć rynek oraz oczekiwany zysk¹¹. Między organizacjami wymieniane są różne rodzaje wiedzy i informacji, a taka wymiana często przybiera formę współpracy, w której nie pośredniczy rynek. Do organizacji w tym przypadku zalicza się firmy dostawców, konkurentów, klientów, uczelnie, jednostki badawczo-rozwojowe, banki, urzędy patentowe, agencje wspierające przedsiębiorczość i innowacyjność, itp. Zatem przedsiębiorstwa poprzez własną działalność innowacyjną często nawiązują kontakty z różnymi organizacjami¹².

Istotne znaczenie w procesie transferu wiedzy mają instytucje odpowiedzialne za edukację, w tym instytucje doradcze. W Polsce występuje wiele placówek doradczych, które pośredniczą pomiędzy szkołami wyższymi i przedsiębiorstwami, oferując do wdrożenia wyniki prac badawczych. Pomagają osobom pragnącym założyć własną firmę w znalezieniu właściwych partnerów.

¹¹ B. Johnson, *Institutional learning*. in: B.A. Lundvall (red.), *National Systems of Innovation. Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Pinter, New York, London 1992, s. 33.

¹² C.H. Edquist, M. L. Ericsson, H. Sjörgen, *Characteristics of Collaboration In Product Innovation In the Regional System of Innovation of East Gothia*, European Planning Studies no 5, 2002, s. 565.

Również Stimson, Stouhg oraz Salazar¹³ podają, że doradcy zatrudnieni w instytucjach doradczych są mentorami dla wielu przedsiębiorców. To oni wyszukują liderów biznesu, rozpoznają potrzeby przedsiębiorców, pomagają w promocji przedsiębiorstw, przekazują wiedzę dostosowaną do potrzeb konkretnego przedsiębiorstwa, ułatwiają dostęp do nowej wiedzy oraz uczestniczą w transferze nowych technologii, a także poprzez szkolenia zachęcają do podejmowania wspólnych przedsięwzięć w celu zwiększenia zysku i pozyskiwania nowych rynków. Wspomniani autorzy podkreślają także, że oprócz instytucji doradczych dużą rolę w transferze wiedzy i nowych technologii do przedsiębiorstw odgrywają uniwersytety, samorządy lokalne oraz rząd, stwarzając odpowiedni klimat dla tworzenia i rozwijania biznesu.

Na obszarach wiejskich w regionie Małopolski, Podkarpacia i województwa świętokrzyskiego ważne miejsce wśród otoczenia instytucjonalnego przypada ośrodkom doradztwa rolniczego¹⁴. Jednym z najważniejszych priorytetów działalności ODR jest aktywizowanie społeczności wiejskiej w celu poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu poprzez podejmowanie i rozwijanie działalności pozarolniczej, przy szerokim wykorzystaniu lokalnych warunków i możliwości. Zakres zadań ODR na rzecz podejmowania przez mieszkańców wsi inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2009 obejmował¹⁵:

- udzielanie pomocy w pozyskiwaniu funduszy w ramach PROW 2007-2013, opracowywanie wniosków aplikacyjnych (np. działanie: „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”), biznesplanów, wniosków kredytowych,
- szkolenia z zakresu uwarunkowań prawno-finansowych oraz promocji działalności agroturystycznej i turystyki wiejskiej, analiza ruchu turystycznego,
- aktywizację społeczności wiejskiej na rzecz inicjatyw lokalnych, opracowywano Plany Odnowy Wsi, organizowano szkolenia e-learningowe,
- szkolenia, pokazy, wystawy wyrobów rękodzielniczych, warsztaty florystyczne, kursy, np. małej gastronomii, handlowiec, rejestracja firmy itp.,
- upowszechnianie wartości dziedzictwa kulturowego, kulinarnego itp.,
- doradztwo indywidualne z zakresu funduszy UE na rozwijanie przetwórstwa, zasad rejestracji produktów regionalnych i lokalnych,

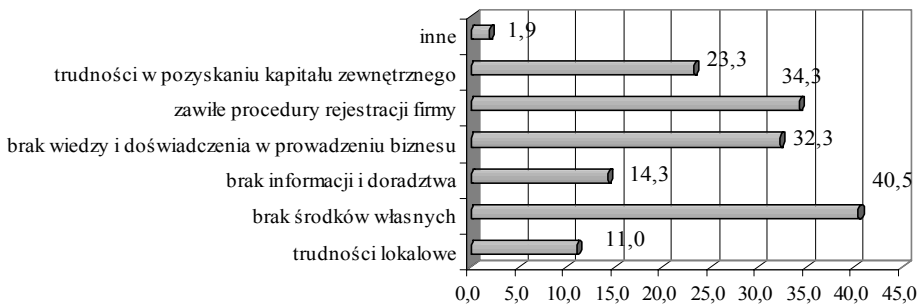
¹³ R. Stimson, R.R. Stough, M. Salazar: *Leadership and institutions in regional endogenous development. New Horizons In Regional Science*. Edward Elgar, Cheltenham, UK Northampton, MA, USA 2009, s. 88, 89.

¹⁴ Ośrodki Doradztwa Rolniczego działają w oparciu o ustawę z dnia 22.10.2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego (z późniejszymi zmianami), Dz.U. nr 251, poz. 2507, oraz w oparciu o statut nadany przez właściwego wojewodę. Ośrodki miały status państwowej jednostki organizacyjnej posiadającej osobowość prawną. Od 2009 r. ODR stały się samorządową wojewódzką osobą prawną podległą Sejmikom Województw.

¹⁵ Sprawozdania z działalności Ośrodków Doradztwa Rolniczego w Karniowicach (Małopolska), Modliszewicach (woj. świętokrzyskie) i Boguchwale (Podkarpacie), 2007-2009.

- współpracę z Fundacją Promowania Przedsiębiorczości w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (ŚODR w Modliszewicach), opracowanie i realizacja różnych projektów,
- działalność informacyjna poprzez konkursy, Internet, radio, telewizję oraz wydawnictwa i publikacje itd.

Działania ODR na rzecz rozwoju przedsiębiorczości w opinii doradców pośrednio przyczyniły się do powstania nowych przedsiębiorstw i nowych gospodarstw agroturystycznych. Dlatego interesujące wydawało się poznanie opinii przedsiębiorców w tej kwestii¹⁶. Zapytano ich m.in. o utrudnienia w uruchomieniu działalności gospodarczej, potrzebę funkcjonowania doradztwa oraz najważniejsze motywy założenia firmy. Największym ograniczeniem w podejmowaniu działalności gospodarczej był brak własnych środków finansowych. Mimo że XXI wiek uznawany jest za wiek społeczeństwa informacyjnego, ponad 14% badanych przedsiębiorców jako ważne utrudnienie wskazuje brak konkretnej informacji i właściwego doradztwa (rys. 1).

Rys. 1. Utрудnienia w uruchomieniu działalności gospodarczej

Źródło: badania własne.

Jednocześnie 2/3 przedsiębiorców wiejskich uważa, że w inicjowaniu i realizowaniu działalności pozarolniczej doradztwo jest niezbędne (rys. 2).

¹⁶ Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009-2011 jako projekt badawczy nr N N114056036, finansowany przez MNiSW, kierownik dr inż. Teresa Miś.

Rys. 2. Potrzeba funkcjonowania daradztwa w opinii przedsiębiorców

Źródło: badania własne.

Zastanawiające jest jednak, że badani przedsiębiorcy tylko 2,2% dochodu przeznaczają na usługi daradcze, co może wskazywać, że korzystają z pomocy głównie publicznych jednostek daradztwa. Ponadto tylko co 20. przedsiębiorca wiejski ocenił udział w szkoleniach daradczych z zakresu rozwoju przedsiębiorczości jako ważny powód podjęcia działalności firmy (tabela 1).

Tabela 1

Motywy podjęcia działalności gospodarczej (% wskazań)

Wyszczególnienie	Powody*		
	najważniejszy	bardzo ważny	ważny
chęć uzyskania wyższego dochodu	54,8	27,6	7,7
utrata dotychczasowego zatrudnienia	17,6	5,7	6,2
możliwość realizacji własnych zainteresowań (pomysłów)	11,0	36,7	19,1
sprzyjająca sytuacja rynkowa	9,0	15,7	43,3
kontynuacja firmy rodzinnej	3,3	5,2	7,1
chęć skorzystania z funduszy wspierających przedsiębiorczość	2,9	5,2	9,5
udział w szkoleniach daradczych z zakresu rozwoju przedsiębiorczości	0,9	2,9	5,2
inne	0,5	0,9	1,9

* respondenci mogli udzielać więcej niż jednej odpowiedzi, zaznaczali maksymalnie 3 powody (najważniejszy 1, bardzo ważny 2, ważny 3).

Źródło: badania własne

Dlatego też pracownicy instytucji doradczych powinni w swojej pracy znacznie więcej uwagi poświęcić kwestiom kreowania liderów biznesu, pobudzania ducha przedsiębiorczości, gdyż jak wynika z badań Miś, postawa i wiedza doradców stanowi potencjał niezbędny do osiągnięcia sukcesu. W znacznej mierze to od wiedzy i umiejętności doradców zależy, jakie kwoty będą pozyskane przez potencjalnych beneficjentów¹⁷. Jest to szczególnie ważne w okresie programowania 2007-2013, ponieważ tylko 5,2% badanych przedsiębiorców korzystało ze środków finansowych dostępnych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Podsumowanie

W warunkach integracji europejskiej inwestycje w kwalifikacje i wiedzę stają się niezbędne dla osiągnięcia rozwoju gospodarczego. Z tego względu coraz częściej wymienianą barierą rozwoju obszarów wiejskich jest niski poziom wykształcenia oraz aktywności mieszkańców wsi. Przełamanie tej bariery możliwe jest dzięki sprawnie funkcjonującym instytucjom doradczym, które będą aktywnie uczestniczyć w upowszechnianiu wiedzy i informacji. Z badań własnych wynika, że na obszarach wiejskich doradztwo odgrywa ważną, ale, jak pokazują badania przedsiębiorców, ciągle niewystarczającą rolę w przygotowaniu intelektualnym mieszkańców wsi do podejmowania różnych inicjatyw gospodarczych.

Literatura

1. Dixon N.M., *Common Knowledge. How Companies Thrive by Sharing What They Know*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts 2000.
2. *Doing Business 2008: Comparing Regulation in 178 Economies*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington D.C. 2007
3. Dunning J.H., *Towards a new paradigm of development: Implications for determinants of international business*, Transnational Corporations 2006, vol. 15, no. 1, april 2006.
4. Edquist C.H., Ericsson M.L., Sjörgen H., *Characteristics of Collaboration In Product Innovation In the Regional System of Innovation of East Gothia*, European Planning Studies no 5, 2002.
5. Evans C., *Zarządzanie wiedzą*, PWE, Warszawa 2005.

¹⁷ T. Miś, *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników południowo-wschodniej Polski*. *Wię i Rolnictwo*, nr 3 (140), IRWiR PAN, Warszawa 2008, s. 139.

6. Johnson B., *Institutional learning*. in: B.A. Lundvall (red.), *National Systems of Innovation. Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Pinter, New York, London 1992.
7. Kłodziński M., *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce*. w: M. Drygas, A. Rosner (red.), *Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian*, IRWiR PAN Warszawa 2008, s. 15-24.
8. Kowalczyk A., *Zarządzanie wiedzą – jak to zrobić*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 453, Ekonomiczne Problemy Usług nr 8, Szczecin 2007, s. 105-111.
9. Kowalski A., *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju sektora żywnościowego*. w: A. Kowalski (red.), *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2008 roku*, Edycja 46, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
10. Miś T., *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników południowo-wschodniej Polski*. *Więś i Rolnictwo*, nr 3(140), IRWiR PAN Warszawa 2008, s. 130-141.
11. Sen A.K., *On Economic inequality*. Oxford University Press, Oxford 1997.
12. Skrzypek E., *Rola wiedzy we współczesnym zarządzaniu*, w: A. Sitko-Lutek (red.), *Polskie firmy wobec globalizacji*. PWN Warszawa 2007.
13. Stimson R., Stough R.R., Salazar M., *Leadership and institutions in regional endogenous development. New Horizons In Regional Science*. Edward Elgar, Cheltenham, UK Northampton, MA, USA 2009.

TRANSFER OF KNOWLEDGE AS SIGNIFICANT FACTOR IN THE PROCESS OF DEVELOPING ECONOMIC INITIATIVES IN RURAL AREAS

Summary

Beside high quality of the human capital in rural enterprises, the other factor playing important role in their building of competitive edge is the transfer of knowledge among enterprises and advisory institutions, information services, high schools and universities, local self-governments and other market subjects. Also important in this field, especially in rural areas, are the cooperation ties among companies in utilizing of available EU funding and preferential credits. As many as 2/3 of the surveyed entrepreneurs from Małopolska, Podkarpacie and Świętokrzyskie regions were of the opinion that transfer of knowledge and information from advisory institutions is vital in the process of development and realization of economic initiatives in rural environment.

Translated by Teresa Miś